

به نام آنکه هستر نام از ویافت

خلاصه

تاریخ ادبیات علوم و فنون (۳) سال دوازدهم

(دروس یک و هفت)

رقتین طالب خواه

@Dordeadab

تاریخ ادبیات درس اول

تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

شرح تاریخی دوره بازگشت و بیداری قرن‌های ۱۲ و ۱۳:

۱) از انقراض صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی‌شاه قاجار، یعنی در طول دوران حکومت‌های افشاریه، زندیه و ابتدای دوره قاجار در تاریخ ادبیات ایران رشد و شکوفایی دیده نمی‌شود.

۲) شاعران از سبک هندی روی بازگردانده‌اند اما تأثیر این سبک و نیز مکتب وقوع هنوز در آثارشان دیده می‌شود.

۳) مشتاق اصفهانی در زمان نادرشاه افشار انجمن ادبی اصفهان را اداره می‌کرد.

۴) با روی کار آمدن سلسله قاجار و تثبیت حکومت مرکزی، بازگشت به شیوه گذشته ادبیات پر رونق‌تر از گذشته بود.

۵) عبدالوهاب نشاط انجمن ادبی نشاط را تأسیس کرد.

۶) فتحعلی‌شاه رئیس انجمن ادبی خاقان در تهران شد با هدف رهایی شعر فارسی از تباهی و انحطاط عصر صفوی.

۷) برای رهایی شعر فارسی از تباهی و انحطاط راهی جز تقلید از آثار گذشتگان نبود.

۸) شعر به دوران گذشته بازگشت و موجب پیدایش سبک بازگشت شد.

۹) سبک دوره بازگشت واسط بین سبک هندی و سبک بیداری بود.

عوامل مؤثر در ایجاد نهضت بازگشت ادبی:

۱) تاراج کتابخانه اصفهان باعث شد تعدادی از کتابهای کتابخانه سلطنتی به دست مردم افتد و ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب کهن برقرار شود.

۲) توجه دربار قاجار به ادبیات و رونق بازار شاعری و مدح شاهان

۳) تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری.

ویژگی‌های دوره بازگشت ادبی:

۱) به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی حاکم بر ادبیات، شاعران دوره بازگشت به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند.

۲) در سطوح زبانی، ادبی و فکری سبک خراسانی و عراقی مورد توجه قرار گرفت.

۳) زبان، تخیل و اندیشه در این سبک تکرار شنیده‌هاست.

۴) هاتف اصفهانی از معروف‌ترین شاعران دوره بازگشت است.

۵) بعضی شاعران دوره بازگشت به قصیده سرایی به سبک خراسانی و عهد سلجوقی پرداختند. مثل: صبای کاشانی - قانای شیرازی

- و سروش اصفهانی

۶) بعضی شاعران دوره بازگشت به غزل سرایی به سبک حافظ و سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی پرداختند. مثل مجمر اصفهانی

- فروغی بسطامی - و نشاط اصفهانی

- ۷) با آنکه شاعران دوره بازگشت نوآوری و تکامل قابل توجهی را در شعر فارسی سبب نشدند اما توانستند زبان شعر را از سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود نجات دهند.
- ۸) در دوره قاجار علل شکست و عقب افتادگی ایران در جامعه مطرح شد و شعر دوره بازگشت هم مورد انتقاد قرار گرفت.
- ۹) موضوعات جدید در جامعه و ادبیات پیش آمده و اصطلاحات و لغات غربی وارد شعر شد.
- ۱۰) شعر در دوره بازگشت دوباره بین مردم آمد و صدای فریادشان شد.
- ۱۱) شاعران دوره بازگشت خود را وقف مردم کردند و به محتوا بیش از صورخیال پرداختند.
- ۱۲) شاعران دوره بازگشت به این نتیجه رسیدند که در شعر باید تغییر و دگرگونی ایجاد شود تا مسائل تازه را در خود جای دهد.
- ۱۳) سفر شاهان قاجار به فرنگ باعث آشنایی آنان با تحولات جهانی شد.
- ۱۴) در پی آشنایی تحولات جهانی تحصیل کردگان و روشن فکران ایرانی هم گام با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، بیداری جامعه ایرانی را سرعت بخشیدند.
- ۱۵) در کنار اندیشه‌های روشن‌فکران داخلی و خارجی و انتشار افکار آزادی خواهانه، تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران و جهان کشور را به سوی تحولی بزرگ سوق داد که روی به نوآوری داشت.
- ۱۶) در ایران حرکتی ایجاد شد که هم ضد استبداد بود هم ضد استعمار.
- ۱۷) صدور فرمان مشروطیت با امضای مظفرالدین شاه در سال ۱۳۲۴، نتیجه حرکت ضد استبدادی و ضد استعماری بود.

عوامل مؤثر در بیداری جامعه ایران:

- ۱) جنگ‌های نافرجام ایران و روسیه و توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید
- ۲) کوشش‌های عباس میرزا (ولیعهد فتحعلی‌شاه) در روی آوردن به دانش و فنون جدید
- ۳) اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل
- ۴) رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی
- ۵) تأسیس مدرسه دارالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین در آن

وضعیت عمومی زبان و ادبیات در دوره بیداری:

- ۱) شاعران آزادی‌خواه و گروهی از روشن‌فکران عصر بیداری به نقد شرایط موجود پرداختند که با مخالفت دولت همراه بود. مثل: ملک‌الشعراى بهار - میرزا فتحعلی آخوندزاده - طالبوف - میرزا آقاخان کرمانی
- ۲) به ادبیات این دوره که گویای اوضاع سیاسی - اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی آن روزگار بود «ادبیات بیداری» یا «ادبیات مشروطه» می‌گفتند.

- ۳) ادبیات بیداری با ظهور مفاهیمی جدید مثل آزادی، وطن، قانون‌خواهی و مبارزه با استبداد و استعمار شکل گرفت.
- ۴) بحث حقوق اجتماعی، برانگیختن احساسات ملی و میهنی، توجه به فراگیری علوم جدید، پیکار با بیگانه و بیگانه‌خواهی، انتقاد از نابسامانی‌ها، نفی عقاید خرافی در جامعه و سخن از حقوق زنان در این دوره رواج یافت.

شعر در دوره بیداری:

- ۱) شاعران برای ارتباط با توده مردم زبان محاوره که ساده تر و قابل فهم تر بود را برای انتقال مفاهیم جدید بکار گرفتند.
- ۲) نهضت ساده نویسی همراه با نهضت آزادی خواهی شکل گرفت.
- ۳) شاعران و نویسندگان مظاهر استبداد و استعمار را نقد می کردند.
- ۴) شعر در عصر بیداری بیان هنرمندانه واقعیات و وسیله ای برای بهبود زندگی بود که از طریق روزنامه و مطبوعات در اختیار مردم قرار می گرفت.

۵) به دلیل تمرکز عمده فعالیت های سیاسی و مطبوعاتی در تهران، شعر و ادب هم در پایتخت جلوه بیشتری داشت حتی روزنامه نسیم شمال که در رشت منتشر می شد، مردم تهران آن را بیشتر می خواندند.

۶) بعد از تهران تبریز بازار سیاسی و مطبوعاتی پر رونق داشت.

شاعران دوره بیداری:

الف) ادیب الممالک فراهانی (میرزا محمدصادق امیری فراهانی)

۱- از جانب مظفرالدین شاه به ادیب الممالک ملقب شد.

۲- در اصل روزنامه نگار بود (فعالیت اصلی)

۳- سردبیر روزنامه مجلس را برعهده داشت.

۴- شعر او از زندگی سیاسی او جدا نبود و اشعار او حوادث آن روزگار را بیان می کند.

۵- قصیده - مسمط و ترجیع بند دارد.

۶- بیشتر در قصیده شعر گفته.

۷- مضامین وطنی و سیاسی و اجتماعی در شعرش آشکارتر است.

نمونه شعر او: جنگ ننگ است در شریعت من جز پی پاس دین و حفظ وطن

ب) سید اشرف الدین گیلانی (نسیم شمال)

۱- او توانست با شعرهای ساده و عامیانه در میان مردم جایگاهی پیدا کند.

۲- شعرهای او ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامه «نسیم شمال» به چاپ می رسید.

۳- در بیداری مردم بسیار مؤثر بود.

۴- شعر «ای قلم» او جزو شعرهای انتقادی اوست. نمونه شعرش:

عُلُغلی انداختی در شهر تهران ای قلم خوش حمایت می کنی از شرع قرآن ای قلم

ج) ایوج میرزا

۱- در به کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت داشت.

۲- در طنز و هجو و هزل چیره دست بود.

۳- اگرچه در شعر ایرج میرزا اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد، ولی جایگاه خانوادگی او (از نوادگان فتحعلی‌شاه بود) و تفکرات شخصی او مانع از قرار گرفتن وی در ردیف شاعران آزادی‌خواه بود.

۴- ایرج میرزا از شعرهای غربی نیز ترجمه‌هایی به صورت نظم پدید آورد که ابتکار وی محسوب می‌شد.

۵- قطعه قلب مادر که از زبان آلمانی ترجمه شد یکی از آن نمونه‌هاست که با بیت زیر آغاز می‌شد.

داد معشوقه به عاشق پیغام که کند مادر تو با من جنگ

د) عارف قزوینی

۱- او شاعر وطنی و موسیقی‌دان بزرگ مشروطه بود.

۲- هنر ویژه او تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی‌ای بود که در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی نقش بسیار مؤثری داشت.

۳- شعر او ساده و دور از پیچیدگی بود.

۴- عارف، مضامین وطن دوستی و ستیز با نادانی را با آوازی زیبا و پرشور می‌خواند.

۵- سوز و شوری که در شعر عارف بود بیان‌کننده دردمندی و عشق او به میهن بود. نمونه شعر او:

از خون جوانان وطن لانه دمیده از ماتم سرو قدشان سرو خمیده

ه) محمد تقی بهار (ملک الشعرا)

۱- علاوه بر آشنایی عمیق با زبان فارسی و ادبیات کهن، از مسائل روز جامعه نیز آگاه بود و این شناخت و توانمندی را در خدمت آزادی و وطن‌خواهی در آورد.

۲- بهار، با زبانی حماسی و در سبک خراسانی شعر می‌سرود.

۳- علاوه بر تحقیق و تدریس در دانشگاه، در حوزه سیاست و روزنامه‌نویسی نیز فعالیت داشت.

۴- آثار بهار در شاعری و پژوهشگری

- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران

- سبک شناسی

- تاریخ تطوّر نظم فارسی

- دیوان شعر

- تصحیح‌های ارزشمند

- مقالات علمی

نمونه شعر بهار:

من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید

و) فرخی یزدی

۱- از شاعران شاخص عصر بیداری است.

۲- به سبب آزادی‌خواهی به زندان رفت.

- ۳- از شاعران گذشته نظیر سعدی و مسعود سعد تأثیر گرفت.
- ۴- آشنایی با سعدی طبع فرخی را شکوفا کرد.
- ۵- در دوره هفتم مجلس، نماینده مردم یزد شد.
- ۶- اما دست از اندیشه‌های آزادی‌خواهانه برنداشت و در نهایت جانش را در راه آزادی فدا کرد.

۷- نمونه شعر او:

آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی دست خود ز جان شستم از برای آزادی

ویژگی نثر دوره بیداری:

- ۱- دگرگونی در نثر فارسی در سالهای انقلاب مشروطه
- ۲- نثر دوره بیداری به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق داده شد.
- ۳- رواج و گسترش روزنامه‌نویسی.
- ۴- روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی به سبب ارتباط با ادبیات اروپا و تغییر مخاطب

پیشگامان نثر ساده دوران بیداری:

- ۱- قائم مقام فراهانی
- ۲- ناصرالدین شاه قاجار
- ۳- عبدالرحیم طالبوف
- ۴- میرزا آقاخان کرمانی
- ۵- زین‌العابدین مراغه‌ای
- ۶- علامه دهخدا

موضوعات و حوزه‌های ادبی نثر دوره مشروطه:

(۱) روزنامه‌نگاری

(مطالب نویسندگان در قالب مقاله در روزنامه منتشر می‌شد.)

۱- صوراسرافیل با مدیریت میرزا جهاتگیرخان صوراسرافیل ۲- نسیم شمال با مدیریت و نویسندگی سیداشرف‌الدین گیلانی که مسائل سیاسی و اجتماعی را با لحنی انتقادی و طنزآمیز بیان می‌کرد. ۳- مجله «بهار» که نشریه ادبی بود در دوره مشروطه به وسیله میرزا یوسف‌خان اعتصامی آشتیانی (پدر پروین اعتصامی) منتشر شد. ۴- مجله‌های «دانشکده» و «بهار» با مدیریت ملک‌الشعرا بهار	}	مهمترین روزنامه‌های سیاسی، اجتماعی و گاه علمی

(۲) داستان‌نویسی

(داستان نویسی به شیوه جدید (رمان نویسی) در ادبیات کلاسیک (گذشته) فارسی سابقه ندارد و محصول یک قرن گذشته است.)
نویسندگان دوره مشروطه نوشتن رمان را از طریق ترجمه رمان‌های تاریخی غربی آغاز کردند.

در عصر مشروطه بیش‌ترین رویکرد نویسندگان رمان‌های تاریخی بود زیرا:

- ۱- نوعی باستان‌گرایی و روحیهٔ پژوهشگرانه در شناخت هویت گذشته میان آنها حاکم بود.
 - ۲- به دلیل سیاست‌های رایج در جامعه، نگارش رمان‌های تاریخی و اجتماعی سطحی در قیاس با کارهایی مثل روزنامه‌نویسی و یا نوشتن رمان سیاسی در دسر کمتری داشت.
- پس فقط رمان تاریخی نوشته می‌شد و رمان سیاسی بسیار کم نوشته شد.

<p>۱- محمدباقر میرزا خسروی ← رمان شمس و طغرا</p> <p>۲- میرزا حسن خان بدیع } رمان شمس الدین و قمر</p> <p>داستان باستان</p>	}	رمان نویسان عصر بیداری
---	---	------------------------

نمایشنامه‌نویسی

(نوع جدید ادبی در ایران است.)

نمایشنامه‌نویسی در ایران، با شکل غربی‌اش در ادبیات کلاسیک سابقه نداشت.

در دورهٔ ناصرالدین‌شاه با رفت و آمد ایرانیان به اروپا، این نوع ادبی رواج یافت.

اولین نمایشنامه‌نویس فارسی میرزا آقا تبریزی بود (چند نمایشنامه کوتاه نوشت) که تنها نمونهٔ ادبیات نمایشی در دوران مشروطه است.

زبان نمایشنامه‌ها ساده و روان و بی‌تکلف و عوام فهم است.

ترجمه

- فن ترجمه از عوامل مؤثر در رشد آگاهی و تحول اندیشه ایرانیان در سالهای قبل از مشروطه بود.

- ترجمهٔ آثار اروپایی در ایران با تأسیس چاپ‌خانه در زمان فتحعلی‌شاه آغاز شد.

<p>سرگذشت حاجی بابای اصفهانی اثر جیمز موریه</p> <p>که میرزا حبیب اصفهانی آن را ترجمه کرد.</p>	}	مهم‌ترین آثار ترجمه شده در عصر بیداری
---	---	---------------------------------------

نویسندگان دورهٔ مشروطه (بیداری)

(۱) قائم مقام فراهانی

- ۱- از معروف‌ترین نویسندگان و سیاستمداران دورهٔ بیداری است.
- ۲- علاوه بر اقدامات بزرگ سیاسی، در ادبیات نیز بسیار مؤثر بود.
- ۳- قبل از او سبک نویسندگان فارسی با تکلف و تصنع همراه بود.
- ۴- او سبک نگارش را به سمت سادگی تغییر داد.

۵- مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف به سبک گلستان سعدی نوشت و مورد قبول عامه مردم شد.

۶- عبارات کوتاه او نیز گاه موزون و مسجع‌اند.

۷- قائم مقام فراهانی احیا کننده نثر فارسی است.

۸- مهم‌ترین اثر او «منشآت» است که به سبک گلستان سعدی است.

۲) علامه علی اکبر دهخدا

۱- پیشگام نثر جدید فارسی است.

۲- شعر هم می‌سرود.

۳- با روزنامه صوراسرافیل همکاری داشت.

۴- مجموعه نوشته‌های طنزآمیز سیاسی - اجتماعی او با عنوان «چرند و پرند» در روزنامه صوراسرافیل چاپ می‌شد.

۵- در استامبول روزنامه «سروش» را منتشر کرد.

۶- او در رواج ساده‌نویسی که بعدها در داستان‌های «محمد علی جمال‌زاده» و «صادق هدایت» به کار رفت نقش مهمی داشت.

۷- «لغت‌نامه دهخدا» مفصل‌ترین کتاب لغت‌فارسی را او تألیف کرده است.

۸- کتاب «امثال و حکم» از آثار اوست.

تاریخ ادبیات درس هفتم

تاریخ ادبیات قرن ۱۴

۱- دوره معاصر تا انقلاب اسلامی

۲- دوره انقلاب اسلامی

دوره معاصر انقلاب اسلامی

۱- منظور از ادبیات معاصر، آن دسته از آثار ادبی هستند که پس از مشروطیت پدید آمده‌اند.

۲- با آغاز قرن بیستم میلادی، تجدد و نوگرایی در زندگی ایرانیان به وجود آمد.

۳- شعر و نثر فارسی نیز از این تحولات بی‌نصیب نماند.

۴- پیدایش شعر معاصر ایران و گسترش آن، با رویدادهایی مانند انقلاب مشروطیت، پایان سلسله قاجار و آغاز سلطنت رضا شاه همراه بود.

۵- مدرن کردن همه ابعاد جامعه سرلوحه برنامه‌های رضاخان بود. ولی او این تحولات را با استبداد و ارباب (به وحشت انداختن) آزادی خواهان همراه کرد.

۶- در دوره معاصر نوآوری‌ها، اندیشه‌های باستان‌گرا و گرایش به شعرهای ترجمه‌ای مورد توجه قرار گرفت.

۷- پس از رضا شاه، پسرش، محمد رضا شاه در آغاز کوشید تا با آزادی‌های نسبی سیاسی و اجتماعی نظر روشن‌فکران را به خود جلب کند.

۸- آزادی‌های موقت تا حدودی موجب گسترش و تثبیت ادبیات شد.

۹- بعد از مدتی رفتارها و سیاست‌های نادرست محمد رضا شاه موجب انزوای برخی روشن‌فکران شد.

شعر دوره معاصر:

۱- شعر دوره معاصر را با عنوان «شعر نو» می‌شناسیم.

۲- تقی رفعت و افرادی مانند بانو شمس کسمایی، ابوالقاسم لاهوتی، جعفر خامنه‌ای و در نهایت نیما یوشیج تلاش‌هایی در تغییر

شعر فارسی از نظر قالب و محتوا داشتند، که آنان را پیشگامان شعر نو خواندند.

۳- تصرف نیما در ماهیت شعر قدیم و ارائه ماهیتی نو از آن به تغییر قالب و ویژگی‌های سخن شاعران قدیم انجامید.

۴- نیما در دوره معاصر زبان، احساس، معنی، فرم و ساختار شعر را متحول کرد.

۵- شروع واقعی شعر نو را باید از سال ۱۳۰۰ (اندکی پیش از به سلطنت رسیدن رضاخان) بدانیم.

شعر فارسی در دوره معاصر تا سال ۱۳۵۷ می‌تواند متناسب با رویدادهای سیاسی- اجتماعی در چهار دوره بررسی می‌شود.

چهار دوره شعر فارسی در دوره معاصر

۱- دوره اول

دوره سلطنت رضا خان از سال ۱۳۰۴ تا شهریور ۱۳۲۰

دوره درخشش نیما وجدال بر سر شعر کهنه و نو

۲- دوره دوم

از آغاز حکومت محمد رضا شاه تا کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲

- فضای سیاسی آزادتر نسبت به دوره قبل

- اشعار نیما و دیگر نوگرایان در نشریات (روزگار نو) و (سخن) منتشر می‌شد.

- مهم‌ترین رخداد این دوران تشکیل اولین کنگره نویسندگان و شاعران ایران در تیرماه ۱۳۲۵ بود که نیما در آنجا شعر «آی آدم‌ها،

را خواند و شیوه او رواج یافت».

۳- دوره سوم {از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲}

- تحولاتی در جامعه ایرانی اتفاق افتاد و بار دیگر استبداد حاکم شد.

- «شعر نو تغزلی» به تدریج راه خود را ادامه داد مخصوصاً این که از طرف حکومت نیز تقویت می‌شد.

- شعر نو تغزلی در دهه ۱۳۲۰ و اوایل ۱۳۳۰ از گسترده‌ترین جریان‌های زمان خود بود.

- پس از وقایع کودتای ۲۸ مرداد نوعی سرخوردگی و یأس در میان روشنفکران و شعرا پیدا شد.

- در این دوره جریان «سمبولیسم اجتماعی» یا (شعر نو حماسی) رواج یافت.

- شاعران جریان سمبولیسم اجتماعی بیشتر به مسایل سیاسی و اجتماعی و مشکلات و آرمان‌های مردم توجه داشتند.

۴- دوره چهارم از سال ۱۳۴۲ تا انقلاب ۱۳۵۷

- مبارزه رنگ و مفهومی تازه به خود گرفت و فضای جامعه متشنج شد.

- مسیر شعر همچنان اجتماعی و حماسی بود.

- این دوره، دوره کمال جریان‌های ادبی دوره‌های پیشین به حساب می‌آید.

- مضمون شعر شاعران بیشتر نقد اجتماعی است.

- شاعران بهتر و هندی تر از گذشته به جوهر شعر دست یافتند.

معروفترین شاعران دوره معاصر

۱- پروین اعتصامی

۲- فریدون توللی

۳- محمد حسین شهریار

۴- نادر نادرپور

۵- فریدون مشیری

۶- نصرت رحمانی

۷- فروغ فرخ زاد

۸- منوچهر شبیانی

۹- پرویز ناتل خانلری

۱۰- اسماعیل شاهرودی

۱۱- مهدی اخوان ثالث

۱۲- احمد شاملو

۱۳- سیاوش کسرای

۱۴- منوچهر آتشی

۱۵- حمید مصدق

۱۶- مهدی حمیدی شیرازی

۱۷- هوشنگ ابتهاج

۱۸- محمد رضا شفیعی کدکنی

معرفی چند تن از شاعران عصر معاصر:

۱- پروین اعتصامی

- رخشنده اعتصامی معروف به پروین در خانواده‌ای اهل شعر و ادب به دنیا آمد.

- پدرش یوسف اعتصام الملک آشتیانی از فضایی زمان بود که در تربیت اخلاقی و ادبی وی (پروین اعتصامی) نقش مهمی داشت.

- پروین در قصیده به سبک ناصر خسرو به روانی و لطافت شعر سعدی می‌سرود.

- اوج سخن پروین در قطعات اوست که به شیوه انوری و سنایی توجه دارد.

- برخی از اشعار او به صورت مناظره میان دو انسان جاندار یا دو شیء است.

- آنچه او را از دیگران متمایز می‌کند شکل تصرف او در مضامین و کیفیت ارائه مضامین است.
 - پروین علاوه بر انعکاس اوضاع نامطلوب سیاسی - اجتماعی به مضامین اخلاقی و پند و اندرز نیز می‌پردازد.
 نمونه شعر او: در آن سرای که زن نیست، انس و شفقت نیست.

در آن وجود که دل مُرد، مُرده است روان

۲- سید حسین بهجت تبریزی (شهریار)

- بزرگترین شاعر غزل سرای معاصر است.
 - علاوه بر شعر فارسی، به ترکی آذری هم شعر سروده است.
 - منظومه «حیدربابائیه سلام» از شاهکارهای شعر ترکی آذری است.
 - شهریار در «حیدربابائیه سلام» با شیفتگی تمام از اصالت فرهنگی و زیبایی روستای زادگاهش یاد می‌کند.
 - شهریار به بزرگان دین به ویژه حضرت علی (ع) ارادت خاصی داشت.
 - شهریار در غزل طبعی لطیف و احساسی رقیق دارد.
 - از حافظ تأثیر زیادی پذیرفته است.

نمونه شعر: باز امشب ای ستاره تابان نیامدی

بازای سپیده شب هجران نیامدی

۳- علی اسفندیاری (نیما یوشیج)

- نیما بنیان گذار شعر نو است.
 - نیما کوشید تا شعر را به هنجار نثر و سادگی نزدیک کند.
 - او در قالب، زمان و مضمون شعر تغییراتی ایجاد کرد.
 - نیما در شعر از واژگان روزمره و عامیانه و نو بهره برد.
 - او از به کار گرفتن ترکیب‌های تازه نمی‌ترسید.
 - در سال ۱۳۰۱ نیما منظومه «افسانه» را منتشر کرد.
 - منظومه افسانه نیما به عنوان (بیانیه شعر نو) است.

<p>در دل شب تیره دیوانه‌ای کاو دل به رنگی گریزان سپرده در درّه سرد و خلوت نشسته همچو ساقه گیاهی افسرده می‌کند داستانی غم آور</p>	}	<p>آغاز منظومه افسانه</p>
--	---	---------------------------

- جریان نوگرایی شعری نیما با سرایش ققنوس در سال ۱۳۱۶ تثبیت شد

- نیما در این سال‌ها (۱۳۰۱ تا ۱۳۱۶) چارچوب و طرح کار خود را به بهترین شکل ممکن تدوین کرد.

- با برنامه بودن نیما کار او را از دیگر نوگرایان متمایز می‌کند.

- او در «ققنوس» تغییراتی در اصول و ضوابط شعر سنتی ایجاد کرد و تجدیدی را که از مشروطه آغاز و به «افسانه» او رسیده بود تکامل بخشید.

- نیما را «پدر شعر نو» دانسته‌اند.

۴- مهدی اخوان ثالث (م. امید)

یکی از موفق‌ترین رهروان شعر نیمایی، اخوان ثالث است.

شعر او اجتماعی است و حوادث زندگی مردم را در خود منعکس می‌کند.

سبک خراسانی از ویژگی‌های شعر اخوان ثالث است.

آثار وی همچون: ۱- آخر شاهنامه ۲- زمستان ۳- از این اوستا بهترین مجموعه‌های شعر معاصر هستند.

او در بیشتر اشعارش زبانی «نمادین» دارد.

ویژگی‌های شعر اخوان ثالث

۱- بیان روایی و داستانی

۲- حماسی بودن زمان

۳- کهن‌گرایی

۴- به کارگیری ترکیبات زیبا و خوش‌آهنگ

۵- کاربرد نحوی سبک خراسانی

نمونه شعر اخوان ثالث:

سلامت را نمی‌خواهند، پاسخ گفت

سرها در گریبان است

کسی سر بر نیارد کرد پاسخ گفتن و دیدار یاران را

نگه جز پیش پا را دید نتواند

که ره تاریک و لغزان است

و گر دست محبت سوی کس یازی

به اکراه آورد دست از بغل بیرون

که سرما سخت سوزان است. (از مجموعه زمستان)

ویژگی‌های نثر دوره معاصر

- نثر دوره معاصر را با نثر داستانی می‌شناسند.

- قالب‌هایی چون: ادبیات نمایشی، سفرنامه و مقاله از آثار نثر دوره معاصر است

- نثر فارسی در دوره معاصر تحت تأثیر آثاری که در دوره بیداری از زبان‌های اروپایی ترجمه می‌شد به سوی سادگی رفت.

-عبدالرحیم طالبوف و زین العابدین مراغه ای با سفرنامه‌های خیالی خود زمینه گرایش به رمان نویسی و نثر داستانی در معنای جدید را ایجاد نمودند.

-نخستین رمان تاریخی دوره معاصر را محمدباقر میرزا خسروی با نام «شمس و طغرل» نوشت.

-نخستین رمان اجتماعی در سال ۱۳۰۱ به نام «تهران مخوف»، مرتضی مشفق کاظمی منتشر کرد.

-نثر داستانی معاصر با مجموعه داستان کوتاه «یکی بود، یکی نبود» از سیدمحمدعلی جمالزاده در سال ۱۳۰۱ آغاز شد.

-اولین نمایشنامه با عنوان «جعفرخان از فرنگ آمده» به قلم حسن مقدم نوشته شد.

-داستان نویسی نوین با افرادی مثل صادق هدایت (نویسنده «سگ ولگرد»)، بزرگ علوی (نویسنده «چشم‌هایش») و صادق چوبک نویسنده «تنگسیر» گسترش یافت.

-این نویسندگان به نویسندگان نسل اول معروفند.

-جلال آل احمد و نویسنده «مدیر مدرسه» و سیمین دانشور نویسنده «سووشون» معروف ترین نویسندگان دوره معاصر هستند.

-سبک نسل جدید ادبیات داستانی تلفیقی «از آنچه خود داشتیم و آنچه از شیوه‌های غربی آموختیم» بود.

-از دیگر چهره‌های ادبیات داستانی معاصر

۱-تقی مدرسی

۲-محمد اعتمادزاده

۳-غلامحسین ساعدی

۴-جمال میرصادقی

-بعد از خرداد ۱۳۴۲ دوران مقاومت در ادبیات داستانی شکل گرفت.

-شروع مقاومت در ادبیات داستانی با مبارزات ملی شدن صنعت نفت و قیام ۱۵ خرداد همراه است.

-بعد از خرداد ۱۳۴۲ مضمون رمان‌ها و داستان‌ها غالباً مبارزه و پایداری است.

-بر اغلب داستانهای دوران بعد از خرداد ۱۳۴۲ اضطراب سیاسی و ترس ناشی از زندان حاکم است.

-ویژگی‌های مهم نثر دوره بعد از خرداد ۱۳۴۲

۱- روی آوردن به داستان‌های کوتاه

۲-ترجمه آثار داستانی آمریکای لاتین

۳-همدردی با ستم کشیدگان دنیا

۴-کثرت نویسندگان

-بهره بردن از زبان عامیانه، نویسندگی را برای بسیاری از طبقات جامعه آسان و نثر را آماده متون افکار مختلف کرد.

-ترجمه رمان‌ها و داستان‌های اروپایی باعث شد که نوشتن داستان در زبان فارسی معمول گردد.

-آشنایی با تحقیقات و تتبعات اروپاییان موجب تغییر روش تاریخ نویسی و تحقیق در مسایل ادبی شد.

- شناخته شده ترین نویسندگان رمان دوره معاصر:

- ۱- احمد محمود، نویسنده رمان «همسایه‌ها»
- ۲- علی محمدافغانی، نویسنده رمان «شوهر آهو خانم»
- ۳- هوشنگ گلشیری، نویسنده رمان «بره گمشده راعی»
- ۴- امین فقیری، نویسنده رمان «دهکده پرملال»

معرفی برخی نویسندگان دوره معاصر:

۱- سید محمد علی جمالزاده

- جمال زاده را با مجموعه داستان «یکی بود یکی نبود» آغازگر داستان نویسی فارسی به شیوه نوین دانسته.
- جمال زاده در خانواده روحانی در اصفهان به دنیا آمد. (در تهران تحصیل کرد).
- او به کشورهای لبنان، فرانسه و آلمان سفر کرد.
- در داستان نویسی بیش تر از آنکه به محتوا توجه کند به سبک نویسندگی و کاربرد کلمات عامیانه و متداول در نثر توجه داشت.
- کلام را به طبع خوانندگان نزدیک می کرد.
- راه کسانی چون زین العابدین مراغه ای در «سیاحتنامه ابراهیم بیک» و علی اکبر دهخدا در «چرند و پرند» را ادامه داد.
- «راه آب نامه» و «تلخ و شیرین» از داستان های دیگر جمال زاده است.

۲- جلال آل احمد

- جلال در خانواده مذهبی متولد شد.
- او در جوانی چند ماه در نجف درس طلبگی خواند و پس از بازگشت به ایران به احزاب سیاسی پیوست.
- نامه برخی نویسندگان
- جلال آل احمد
- جلال به معلمی روی آورد و نویسندگی را هم ادامه داد.
- اولین داستان جلال به نام «زیارت» در مجله سخن چاپ شد.
- «بازدید» و «سه تار» از دیگر آثار او هستند.
- مشهورترین اثر جلال داستان بلند «مدیر مدرسه» است که با نثری پر شتاب و بریده بریده نوشته شده که جلال در آن به نثر تلگرافی، یاد می کند.

- جلال در تک نگاری - سفرنامه نوسی - مقاله نویسی انتقادی و ترجمه نیز توانا بود.

- سفرنامه حج او با نام (خسی در میقات) و مجموعه مقاله های «ارزیابی شتابزده» از دیگر آثار اوست.

۳- سیمین دانشور (همسر جلال آل احمد)

- سیمین دانشور متولد شیراز و دانش آموخته زبان و ادبیات فارسی در دوره دکتری دانشگاه تهران است.
- سال ها به تدریس هنر و ادبیات در دانشگاه تهران مشغول بود.

- اولین داستان او «آتش خاموش» نام داشت.

- «شهری چون بهشت» از دیگر آثار اوست.

- سیمین دانشور با انتشار «سووشون» که در بر گیرنده داستان زندگی یوسف و زری است و از اوضاع اجتماعی مردم فارس در خلال جنگ جهانی دوم او را به اوج نویسندگی خود رساند.

- با مجله‌هایی چون «نقش و نگار»، «کتاب ماه کیهان» و «آرش» همکاری داشت.

- سیمین دانشور ترجمه‌هایی از داستان‌ها و نمایشنامه‌های نویسندگان مشهور خارجی نیز دارد.

دوره انقلاب اسلامی

- انقلاب اسلامی در بهمن ماه ۱۳۵۷ به پیروزی رسید.

- در دوره انقلاب ادبیات نیز همراه با دیگر ابعاد زندگی دستخوش تحول شد.

- تحولات دوره انقلاب اسلامی جریانی را در تاریخ ادبیات فارسی به نام «ادبیات انقلاب اسلامی» پدید آورد.

ویژگی شعر در دوره انقلاب

همراه با انقلاب اسلامی ایران، در فضای فرهنگی و هنری جامعه تحول ایجاد شد و فضایی تازه در ادبیات به وجود آمد.

شاعران دوره انقلاب با باورهایی سرچشمه گرفته از مکتب انقلابی و اسلامی، مضامین مذهبی و عرفانی نگاشته و موضوعاتی مثل: جهاد، شهادت، ایثار، آزادی و عشق را در آثار خود به کار گرفتند.

طرح مضامین در دوره انقلاب همراه با ورود برخی مظاهر فرهنگ غربی مهم‌ترین موضوعات ادبیات این عصر هستند.

تغییر در حوزه شعر در دوران انقلاب بسیار ملموس و محسوس بود.

طنز و انتقاد اجتماعی در دوره انقلاب رشد نمود.

درون‌مایه سروده‌ها و نوشته‌های دوره انقلاب:

۱- محکوم کردن استبداد و بی‌عدالتی

۲- ستایش آزادی و آزادی خواهان

۳- ترسیم افق‌های روشن و امید بخش برخلاف ادبیات قبل از انقلاب

۴- تکریم شهید و فرهنگ شهادت با توجه به اسطوره‌های ملی و تاریخی

۵- طرح نمونه‌های تاریخی به ویژه تاریخ اسلام مثل پیامبر (ص) و امام علی (ع) و اما حسین (ع) و چهره‌های مبارز مثل امام خمینی.

- از نگاه شاعر و نویسنده دوره انقلاب، عاشورا فقط یک حادثه نیست بلکه فرهنگ است؛ که انقلاب اسلامی با آن پیوند خورده است.

- ادبیات دوره انقلاب آثار زیبا و ماندگاری را رقم زده است.

- چون انقلاب اسلامی موجب بیداری و آگاهی مسلمانان کشورهای دیگر شده، شاعران و نویسندگان دوره انقلاب رنج و مظلومیت مردم فلسطین و لبنان و افغانستان را در آثارشان آورده اند.

- شاعران دوره انقلاب علاوه بر شعر سنتی به ویژه غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی قالب‌ها، نو مانند نیمایی و سپید را هم به کار برده اند.

- زبان شعر دوره انقلاب تغییر کرد. و روح حماسی (که در دوران مقاومت بود) با عرفان آمیخته شد و موجب تحول زبان و محتوای شعر شد.

- در دوره انقلاب شاعران جنبه‌های حماسی، عرفانی و مذهبی نهضت اسلامی را در شعر منعکس کردند.

- ادبیات معاصر به طور اجمال در سه شاخه مجزا بررسی می‌شود.

۱- پیش کسوت

۲- کسانی که در خارج و در ایران با التهاب از ادبیات جهان می‌نوشتند.

۳- شاخه جوان

- با آغاز جنگ تحمیلی و تحریک عواطف ملی و دینی، فرهنگ دفاع مقدس وارد شعر شد.

- موضوعات دوران جنگ مانند مبارزه، دفاع، ایثار، شهادت، پایداری، شجاعت و میهن دوستی رواج یافت.

- در سال‌های آغازین انقلاب در میان شاخه جوان توجه به شعر نیمایی کم بود، ولی طولی نکشید که به تعداد محدود شعر نیمایی جای خود را در شعر انقلاب باز کرد.

- هرچه از انقلاب می‌گذشت توجه به شعر نیمایی و قالب‌هایی چون؛ چهارپاره، قصیده، ترکیب بند و بحر طویل نیز بیشتر می‌شد.

- در دوران انقلاب گاه نوآوری‌هایی در قالب شعر ایجاد می‌شد مثل: قالب (غزل- مثنوی یا همان ادغام غزل با مثنوی)

سه شاخه ادبیات معاصر

- شاعران و نویسندگانی که با مفاهیم و ارزشهای تازه ای که با انقلاب در زندگی اجتماعی شکل گرفت، هماهنگ شد و شاخه

نیرومند ادب انقلاب را ادامه دادند. این گروه به عنوان جریانی کمال یافته و پیش کسوت شناخته شدند. مانند: ۱- حمید سبزواری ۲-

قیصر امین پور ۳- سید علی موسوی گرمارودی ۴- سید حسن حسینی ۵- نصرالله مردانی

۳ - شاخه‌ای که بعد از انقلاب به روال گذشته در زمینه‌های متأثر از ادبیات جهان که گروهی از آنان در دخل و گروهی در خارج

از کشور به کار خود ادامه دادند و آثار ارزشمندی به وجود آوردند مانند ۱- هوشنگ ابتهاج ۲- حسین منزوی ۳- علی محمد افغانی

۴- محمود دولت آبادی.

۴- شاخه جوان ادبیات که بعد از انقلاب و کار ادبی خود را آغاز کردند و چون به اصول انقلاب پایبند بودند، اندیشه‌ها، الفاظ، بن

مایه‌ها و تصاویر شعری را از حال و هوای انقلاب دریافت کردند:

معرفی برخی شاعران دوره انقلاب

۱- قیصر امین پور

- شاعر و نویسنده انقلاب است.

- مجموعه شعر «در کوچه آفتاب» توانایی او را در ادبیات انقلاب را نشان می‌دهد.

- با آثار دیگر جایگاه خود را در ادبیات انقلاب تثبیت کرد مثل اشعار:

- آینه‌های ناگهان

- تنفس صبح

-ظهر روزدهم

- دستور زبان عشق

نثر قیصر امین پور ساده اما عمیق و عاطفی است.

آثار نثر او عبارتند از ۱- طوفان در پراوتز

۲- بی بال پریدن

۳- سنت و نوآوری در شعر معاصر

۲- سیدعلی موسوی گرمارودی

از پیشتان شعر مذهبی قبل از انقلاب است که بعد از انقلاب نیز به آرمان‌های واعظ انقلابی و مذهبی وفادار مانده است.

گرما رودی در غزل و قصیده بیشتر شعر گفته است.

اشعار وی در قالب سپید قابل توجه است.

آثار او عبارتند از:

۱- صدای سبز

۲- خواب ارغوانی

۳- گیسوی تاک

۴- گوشواره عرش

۳- سلمان هراتی

-سلمان هراتی از شاعران نواندیش و معروف انقلاب است.

-در سن جوانی در سال ۱۳۶۵ در تصادف کشته شد.

- مجموعه اشعار او:

۱- از آسمان سبز

۲- از این ستاره با آن ستاره (برای نوجوانان)

۳- دری به خانه خورشید

ویژگی نثر در دوره انقلاب

-نثر دوره انقلاب در داستان نویسی ادامه یافت.

-در نثر انقلاب تجربه‌های جدید و کم سابقه در کنار مضامین‌های اجتماعی و فلسفی مورد توجه نویسندگان بود.

-تکامل ادبیات داستانی برخلاف شعر به طور طبیعی رواج یافت.

- در نثر این دوره همراه با تغییراتی در محتوا در فنون و سبک داستان هم تغییراتی رخ داد.

-برخلاف شعر، در داستان نویسی دهه شصت جایگاه نسل جوان کم رنگ است.

نویسندگان دوره انقلاب پیش کسوتان و کسانی هستند که تجربه نویسندگی از قبل از انقلاب را دارند.

نویسندگان این دوره از طریق آشنایی با زبان بیگانه و خواندن ترجمه داستان‌های خارجی ارتباط خود را با پیشرفت‌های جهانی حفظ کردند و تجربیات جدید را به صورت داستان عرضه داشتند.

نسل جوان انقلاب مهارتی در میان تجارب خود نداشتند چون لازمه این مهارت آشنایی با آثار قدیمیان و ادبیات جهان بود. پس کار خود را با داستان کوتاه آغاز کردند.

پس نثر پس از انقلاب به شکل فراگیر در داستان کوتاه جلوه گر شد. هرچند رمان هم به تدریج به عرصه آمد.

گرایش شدید نسل جوان انقلاب به آثار سیاسی، اجتماعی و انقلابی فضای نشر و نگارش را رونق داد.

شرایط سیاسی اوضاع جنگ اهل فکر و فرهنگ را در دو جبهه قرار دارد:

۱- نویسندگان مذهبی که حامی نظام اسلامی بودند.

۲- جناح نویسندگان دگراندیش

-سال‌های پس از جنگ دوران اوج شکوفایی رمان‌نویسی در ایران بود. که تا پایان دهه ۷۰ ادامه یافت.

-در سال‌های پس از جنگ داستان‌نویسان مذهبی همچنان به ثبت خاطرات جنگ و عوالم معنوی جنگ و پاره‌ای از مفاهیم نوظهور اجتماعی پرداختند.

-نویسندگان جناح دگراندیش بعد از جنگ در برابر تحولات فکری سیاسی داخلی و خارجی کوشیدند با دید جزئی نگر به تضادها و تناقض‌های انسان معاصر بپردازند.

-دهه ۷۰ و پس از آن گرایش به خاطره‌نگاری و زندگی‌نامه‌نویسی رشد زیادی یافت.

-نثر ادبی (قطعه ادبی) و ادبیات نمایشی در این دوره قابل توجه بود.

-داستان‌نویسان نسل انقلاب شامل: ۱- علمی مؤذنی ۲- سید مهدی شجاعی ۳- احمد دهقان ۴- محمدرضا سرشار ۵- رضا

امیرخانی ۶- حبیب احمدزاده ۷- مصطفی مستور

-نویسندگان رمان دوره انقلاب

۱- محمود دولت‌آبادی، با رمان «روزگار سپری شده مردم سالخورده»

۲- احمد محمود، با رمان «مدار صفر درجه» و «زمین سوخته»

۳- اسماعیل فصیح با رمان «زمستان ۶۲»

۴- هوشنگ گلشیری، با داستان «آینه‌های دردار»

معرفی چند تن از نویسندگان دوره انقلاب اسلامی

-محمد رضا سرشار (معروف به رضا رهگذر)

او نویسنده‌ای مشهور در حوزه نویسندگی کودک و نوجوان است.

مهمترین حوزه فعالیت‌های محمدرضا سرشاره

۱- قصه‌نویسی و قصه‌گویی

۲- تدریس و فعالیت در نشریات تخصصی

۳-مباحث پژوهشی ادبیات کودک و نوجوان

آثار سرشار:

۱-قصه کودکان و نوجوانان: ۱-اگه بابا بمیره ۲- مهاجر کوچک

۲-فعالیت مطبوعاتی: ۱- مجله رشد دانش آموز ۲- مجله قلمرو ۳- مجله سوره، ۴- مجله پویش

۲- علی مؤذنی

-علی مؤذنی در عرصه داستان کوتاه- داستان بلند- رمان- نمایشنامه و فیلم نامه فعالیت داشت.

-او در حوزه ادبیات دفاع مقدس توجه خاصی به مسائل دارد.

-آثار علی مؤذنی

۱- «ظهور»

۲- «سفر ششم»

۳- ملاقات در شب آفتابی

۴- دلایز تر از سبز

۳- سید مهدی شجاعی

-سید مهدی شجاعی در رشته ادبیات دراماتیک تحصیل کرد.

- در قالب‌های مختلف ادبی می‌نوشت.

- در چند روزنامه و مجله مثل «جمهوری اسلامی» «رشد جوان» و «صحیفه»

- اگرچه رشته تحصیلی اش ادبیات نمایشی بود ولی در داستان‌نویسی و همکاری داشت. ادبیات کودک و نوجوان و آثار ادبی دارد.

آثار سید مهدی شجاعی:

۱- بدوک ← فیلم نامه

۲- ضیافت (داستان)

۳- جای پای خون (داستان)

۴- کشتی پهلو گرفته (داستان)

*داستان‌های او در زمینه ادبیات مذهبی است.